

Отримано: 20.03.2015 р.

Прорецензовано: 30.03.2015 р.

Прийнято до друку: 30.04.2015 р.

Мамонтова Н. А. Кредитні ресурси у фінансуванні промислових підприємств в умовах сталого розвитку / Н. А. Мамонтова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Випуск 28. – С. 130–133.

УДК: 336.648

JEL-класифікація: G 38

Мамонтова Наталія Анатоліївна,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту,
Національний університет «Острозька академія»

КРЕДИТНІ РЕСУРСИ У ФІНАНСУВАННІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто проблеми інвестування вітчизняних підприємств в умовах сталого розвитку. Запропоновано заходи з удосконалення та створення сприятливих умов кредитного фінансування промислових підприємств. У короткостроковому періоді структурна перебудова економіки має містити три основні елементи: закриття економічно неефективних та екологічно шкідливих структур, які неможливо перепрофілювати на випуск іншої продукції чи перетворити в екологічно нешкідливі; розукрупнення надто великих підприємств; створення нових корпоративних структур і значне розширення сфери послуг.

Ключові слова: фінансування, інвестиції, кредитні ресурси, сталий розвиток.

Мамонтова Наталія Анатольевна,

доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой финансов, учета и аудита,
Национальный университет «Острожская академия»

КРЕДИТНЫЕ РЕСУРСЫ В ФИНАНСИРОВАНИИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрены проблемы инвестирования отечественных предприятий в условиях устойчивого развития. Предложены пути усовершенствования и создания благоприятных условий кредитного финансирования промышленных предприятий. В краткосрочном периоде структурная перестройка экономики должна содержать три основных элемента: закрытие экономически неэффективных и экологически вредных структур, которые невозможно перепрофилировать на выпуск другой продукции или превратить в экологически безвредные; разукрупнение слишком больших предприятий; создание новых корпоративных структур и значительное расширение сферы услуг.

Ключевые слова: финансирование, инвестиции, кредитные ресурсы, устойчивое развитие.

Nataliia Mamontova

doctor of economics, professor; head of the Department of Finance, Accounting and Audit,
The National University of Ostroh Academy

CREDIT RESOURCES IN FINANCING OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN TERMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The problems of domestic enterprise investment in terms of sustainable development have been investigated in the article. The measures to improve and create favourable conditions for debt financing of industrial enterprises have been suggested. In the short run restructuring of the economy has to contain three main elements: the shutdown of economically inefficient and environmentally damaging structures that is impossible to turn into production of another goods or to turn into environmentally friendly ones; downsizing of too large enterprises; the creation of new corporations and a significant expansion of services.

Keywords: financing, investment, credit resources, sustainable development.

Постановка проблеми. Нині вітчизняні промислові підприємства в більшості використовують українські застарілі обладнання й технології, що стало результатом дії низки конкретно-історичних і ментальних чинників. Ураховуючи обсяги реструктуризації великих корпоративних структур (значна частина яких утворена на базі приватизованих підприємств, уведених у дію за радянських часів) потребу в новому капіталі, відносно низьку вартість праці та значні обсяги «незадіяного» у створенні доданої вартості людського капіталу, деякі політики очікували на високий рівень інвестицій. Але ці очікування в Україні не справджуються (точніше, значні інвестиції спрямовувалися у спекулятивні операції, а реальний сектор економіки відчував «інвестиційний голод»). Одна з причин – висока ризикованість інвестиційної діяльності та слабкий захист інтересів інвесторів. Даються взнаки і часті зміни законодавства, що призводить до нестабільності умов господарської діяльності [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше конкретизовано проблема сталого розвитку була озвучена у 1992 році на конференції ООН із питань природного середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро, тут же представниками 179 держав було прийнято програму економічного та соціального розвитку людства у майбутньому столітті сформульовану у документі «Порядок денний на XXI століття». В основі цієї програми лежала концепція сталого розвитку, яка передбачала «модифікацію біосфери та застосування людських, фінансових, живих і неживих ресурсів для задоволення людських потреб і покращення якості життя» [2].

Теоретичним і практичним питанням сталого розвитку присвячено праці Дж. Форрестера, Д. Медоуза, М. Месаровича, Е. Пестеля, З. Греффа, Х. А. Барлибаева та інших. Проте мало уваги приділено забезпеченню кредитними ресурсами підприємств. Недостатність розробок з обраної теми і зумовила необхідність проведення дослідження.

Мета і завдання дослідження. На основі проведення аналізу існуючого стану запропонувати науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення фінансування промислових підприємств в умовах сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Концепція сталого розвитку передбачає три складових: екологічну, економічну та соціальну. Зупинимось детальніше на економічній складовій та її взаємозв'язку з соціальною.

Фахівці справедливо відзначають, що ні фондовий ринок, ні банківська система, ні інвестиційні фонди не виконують своїх функцій щодо акумулювання вільних коштів та їхньої трансформації в реальні інвестиції.

Головними чинниками неефективного функціонування підприємств в умовах сталого розвитку є:

- недостатність фінансового, інвестиційного та науково-технологічного забезпечення (зокрема, обсяг фактично здійснених інвестицій не дозволяє компенсувати вибуття виробничих потужностей);
- значний знос основних виробничих фондів (близько 60% – надто високий показник).

Системний аналіз чинників і наслідків розвитку промислових підприємств України уможливує вивести, що він досі перебуває на індустріальній стадії становлення, лише частково реалізуючи свої конкурентні переваги. Негативні тенденції виявляються в обмеженій інвестиційній та інноваційній діяльності, низькій технологічній культурі, слабкості корпоративного менеджменту [3, с. 66–69].

У вітчизняній економіці панує парадигма індустріального розвитку, яка базується, зокрема, на перевагах експлуатації сировинних ресурсів і рентних принципах формування прибутку. Тож не дивно, що у вітчизняній економіці значна частина компаній великого бізнесу вибрали стратегію повного самофінансування власного розвитку, тобто інвестиційні ресурси, що спрямовуються на реалізацію стратегічних і тактичних проектів, формуються переважно із власних (внутрішніх) джерел – прибутку та амортизаційних відрахувань. Кредитні ресурси є досить дорогими, що обмежує їх залучення у фінансування.

За умов слабкості наявних механізмів зовнішнього фінансування інвестиційної діяльності корпоративного сектора внутрішні джерела інвестицій і механізм самофінансування виступають провідними ланками системи інвестиційного забезпечення розвитку суб'єктів господарювання. Вартість капіталу може або зрости (за рахунок використання за економічним призначенням амортизаційних відрахувань, які перевищують суму збитку), або зменшитися (якщо збитки перевищують амортизаційні відрахування або амортизаційний фонд використовується не за призначенням). Проблема виникає у разі, коли корпоративна структура спрацювала збитково, оскільки тоді чисті інвестиції матимуть від'ємне значення. Це означатиме зменшення виробничого потенціалу підприємства, яке «проїдає» власні капітальні ресурси. Слід зазначити, що чисті інвестиції можуть мати від'ємне значення навіть в умовах позитивної прибутковості – це відбувається у разі вилучення прибутку та «проїдання» амортизаційного фонду на поточне споживання. Таке явище в українській економіці спостерігалось в 90-х рр. XX ст. Від 2003 р. завдяки адміністративним обмеженням більшість обсягу амортизаційних відрахувань трансформується в інвестиції.

Вказане дозволяє зробити методологічний висновок про те, що в умовах сталого розвитку фінансові результати господарювання внаслідок механізму самофінансування, на відміну від кредитного, справляють вирішальний вплив на інвестиційну активність корпоративного сектора та спрямованість його розвитку. Як свідчить зарубіжний досвід, концентрація корпоративними структурами значних фінансових ресурсів із внутрішніх джерел призводить до формування бізнес-груп (фінансово-промислових груп), які в перспективі можуть перетворитися на транснаціональні корпорації. Цей процес має свої переваги і недоліки. Переваги: можливості швидкої акумуляції капіталу та зменшення строків його нагромадження, збільшення капіталізації економіки, підтримання зайнятості. Недоліки: посилення ефекту асиметричності інформації, часткова деградація фінансової системи внаслідок утворення «кишенькових» банківських і позабанківських структур, а також наявність лобювання інтересів корпоративних груп, які не завжди відповідають проголошеним пріоритетам. Особливо яскраво суперечності корпоративного розвитку завдяки вибірковій підтримці держави можна спостерігати в умовах нерозвинених економік, України також.

На тенденції пріоритету самофінансування розвитку конкретного суб'єкта господарювання впливає не лише сфера діяльності (галузь), а й його розмір. За результатом дослідження, проведеного науковцями відділу технологічного прогнозування та інноваційної політики ДУ Інститут економіки і прогнозування НАН України, великі суб'єкти корпоративного сектора економіки України левову частку (до 100%) інвестиційної діяльності фінансують суто із власних (внутрішніх) джерел – прибутку й амортизаційних відрахувань. При цьому амортизаційні відрахування такі структури повністю використовують за своїм економічним призначенням – на фінансування капітальних інвестицій (модернізацію та технічне переозброєння також враховано). Завдяки цьому показник чистих інвестицій має позитивне значення. Практика залучення кредитів у здійснення інвестиційних проектів на розвиток таких структур, як правило, є мінімальною або її взагалі не існує. Причини відомі: дорожняча банківського капіталу, велика потреба в інвестиціях, небажання підприємств надавати справжню інформацію про власну фінансово-господарську діяльність зовнішнім користувачам, відсутність досвіду формування та супроводження бізнес-проектів на сучасному рівні тощо.

І навпаки, середні та малі підприємства демонструють більшу відносну активність на внутрішньому кредитному ринку. Це пояснюється полегшеним доступом таких структур до зовнішніх фінансових ресурсів, а також значними часовими лагами між отриманням прибутку і потребою вкладення інвестицій. Це дозволяє зробити висновок про те, що малі та середні підприємства менш залежні, порівняно з великим виробництвом, від рівня самофінансування інвестиційної діяльності. А тому вони більше пристосовані до роботи у висококонкурентному середовищі.

Одним із виявів переходу до постіндустріальної економіки є скорочення частки бюджетних асигнувань інвестицій та інновацій і формування потреби щодо збільшення частки власних коштів підприємств, спрямованих на формування і приріст конкурентоспроможного інтелектуального капіталу. Як указує О. Мних, характерними ознаками в новій конкурентній ситуації у глобальному масштабі стануть: багатоаспектність інтересів учасників бізнес-процесів, динамізм цілей і засобів їх досягнення, агресивність дій тощо, а укрупнення конкурентних позицій підприємств відбувається не лише через об'єднання капіталів, а й шляхом формування стратегічних альянсів, що підтверджує досвід європейських країн [4, с. 73].

Добре було б ужити заходи з поточної оптимізації фінансового управління (на тактичному рівні). У великих корпоративних структурах, що були створені за радянських часів, а нині є підприємствами колективної форми власності з багатьма власниками, слід підвищити показники оновлення основних засобів (зокрема машин та обладнання), а також активізувати роботу із списання фізично і морально застарілих основних засобів. У структурі капітальних вкладень рекомендується підтримувати високу частку витрат на створення (придбання) машин і обладнання. Доцільно використовувати амортизаційні відрахування за своїм економічним призначенням, тобто на здійснення капітальних інвестицій.

Метою структурної перебудови економіки України за умов переходу до ринкових відносин має стати створення високоефективної соціально зорієнтованої сприйнятливої до НТП економіки, яка забезпечить високу якість життя населення України, активну мотивацію до трудової та підприємницької діяльності, умови рівноправного партнерства у світовому економічному спілкуванні [5]. Водночас макроекономічні пропорції мають бути спрямовані на забезпечення ефективного використання національного доходу шляхом підтримання норми нагромадження на оптимальному рівні, поліпшення структури валового суспільного продукту завдяки збільшенню частки споживчих товарів і підвищення частки сфери послуг у структурі ВВП, поліпшення структури особистого споживання населенням матеріальних благ за рахунок збільшення в них частки непродовольчих товарів [6; 7]. При цьому оптимізація економічної структури означає відносну мінімізацію обсягів вихідної продукції (сировини і палива) та проміжної продукції (матеріалів) і максимізацію обсягів кінцевої продукції (інтелектуальних, споживчих та інвестиційних товарів і послуг).

Висновки. У короткостроковому періоді (5-10 років) структурна перебудова економіки має містити три основні елементи: закриття економічно неефективних (збиткових) та екологічно шкідливих структур, які неможливо перепрофілювати на випуск іншої продукції чи перетворити в екологічно нешкідливі; розукрупнення надто великих підприємств, де неможливий випуск рентабельної, конкурентноздатної продукції, що має попит на ринку; створення нових корпоративних структур (виробництв) і значне розширення сфери послуг. Ці три елементи реструктуризації економіки можуть і повинні здійснюватись одночасно, паралельно. Ефективною є та структура промисловості, у якій частка проміжної продукції (сировини, палива, матеріалів) є відносно меншою, а частка кінцевої продукції (споживчих та інвестиційних товарів і послуг) – відносно більшою. Глибока структурна перебудова має охоплювати не тільки макрорівень (зміну галузевої структури економіки, зокрема промисловості), а й мікрорівень (реструктуризацію і модернізацію підприємств).

Література:

1. Точилін В. О. Формування функціонально ефективною моделі ринку: конкуренція та бар'єри, ринкова влада і державне регулювання / В. О. Точилін, В. В. Венгер // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 23–39.
2. Порядок дій «Порядок денний на XXI століття» («Agenda 21») // Видавництво «Інтелсфера», К., 2000. – 359 с.
3. Аніщенко В. О. Роль корпоративної культури у прийнятті управлінських рішень / В. О. Аніщенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 64–73.
4. Mnykh O. Development of conception of partner marketing / O. Mnykh // Acta oeconomica № 13 / Ekonomicka fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovakia. – 2002. – S. 74–76.
5. Кузнєцова І. С. Інститут венчурних інвестицій: стан та перспективи розвитку в Україні / І. С. Кузнєцова // Наука та інновації. – 2008. – № 1. – С. 87–95.
6. Захарін С. В. Інвестиційне забезпечення відтворення основних фондів / С. В. Захарін // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 43–51.
7. Захарін С. В. Оцінювання впливу корпоративного сектору економіки на її інвестиційно-інноваційний розвиток / С. В. Захарін // Проблеми науки. – 2008. – № 7. – С. 7–12.